

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ

УДК 930.1(477+438)«1939»:355

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2024-50-149-155>**The Ukrainian front of the undeclosed Soviet-polish war of 1939: the military component of the implementation of the expansionist foreign policy of the USSR in research of modern ukrainian historiography****Andrii Yu. Shcheglov**

Hetman Petro Sahaidachny National Army Academy

Candidate of historical sciences

email: deepinfaith2202@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6484-0864>

ResearcherID: ABF-7217-2020

Abstract.

The purpose of the article is to reveal the modern Ukrainian historians, political scientists and lawyers main researches results on the activities of the Red Army Ukrainian Front against Poland in the process of implementing the expansionist foreign policy of the USSR in the fall of 1939. The article comprehensively analyzes research approaches and topics of domestic historiography studies of the armed intervention of the Red Army into the southeastern voivodships of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth in September 1939. Publications of domestic historians and lawyers, in particular the period of large-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine, are included in the broad academic discourse. The traditional field of domestic historiography of the events of «Golden September» of 1939 includes military-historical issues related to the formation, combat operations against Polish armed formations, disbandment of the Ukrainian Front of the Red Army in Western Ukraine. The main focus is on the analysis of combat operations during the advance of Soviet troops through the territory of Poland with a dominant Ukrainian ethnic population after September 17, 1939. Separately, critical evaluations of the effectiveness of units of the Red Army are presented, both in clashes with units of the Polish Army and in the occupation of the vast majority of Galicia and Volhynia towns and villages without armed resistance from Polish units, the facts of low training of the personnel of the Ukrainian Front, etc. The basis of article **methodology** is the use of general philosophical, scientific and special methods of scientific knowledge, which are based on the principles systematicity, objectivity, interdisciplinary disclosure of preparation for the creation, course of operations and evaluation of the effectiveness of the Ukrainian Front of the Red Army during the undeclared Soviet-Polish war of 1939. **The scientific novelty** consists in the generalization of the process of deployment and combat operations of the Ukrainian Front during the so-called Liberation campaign. **Conclusions.** The preparation, implementation and consequences of the expansionist foreign policy course of the leadership of the Soviet Union led by Y. Stalin in Western Ukraine in the fall of 1939 were complex in nature, including the direct military power of the newly formed Ukrainian Front of the Red Army, which is shown in detail by modern Ukrainian historians. At the same time, for the Polish command, the appearance of Soviet troops in the southeastern provinces of Eastern Galicia and Western Volhynia came as a complete surprise, which may indicate the low effectiveness of intelligence work against the USSR in conditions when all Polish efforts were directed at fighting the aggression of Nazi Germany. The researchers cite new facts about the disorganization of the Polish state against the entry of the Red Army by issuing orders not to resist, or even considering it as an ally in this war. At the same time, the facts of the unpreparedness of certain parts of the Red Army and many recruits of the Ukrainian Front, even to such an almost unhindered advance the territory of Western Ukraine, as well as chaotic «friendly fire» and shooting on civilian objects in many Galician and Volynian towns and villages. An equally impressive page of the undeclared Soviet-Polish war of 1939 on the part of the Ukrainian Front of the Red Army, which is present in the national historiography, are numerous examples of violence, robbery, shootings of civilians of the western Ukrainian region, who in most cases did not receive adequate punishment, but on the contrary, quite often were encouraged especially for «settling scores» on national and social grounds. Undoubtedly, this behavior of Red Army soldiers and commanders could not only contribute to the widespread support of the so-called «Liberation campaign» on the part of the local population, but also formed the national base of the resistance movement, both Polish and Ukrainian, which may be the subject of further research.

Keywords: Soviet-Polish War of 1939, Red Army, Polish Army, Ukrainian Front, Western Ukraine, combat operations.

Український фронт неоголошеної Радянсько-польської війни 1939 року: військова складова реалізації експансіоністської зовнішньої політики СРСР у дослідженнях сучасної української історіографії

Андрій Щеглов

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

кандидат історичних наук

email: deepinfaith2202@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6484-0864>

ResearcherID: ABF-7217-2020

Анотація.

Мета статті – розкрити основні результати досліджень сучасних українських істориків, політологів та юристів діяльності Українського фронту Червоної армії проти Польщі в процесі реалізації експансіоністської зовнішньої політики СРСР восени 1939 р. У статті комплексно аналізуються дослідницькі підходи та тематика студій вітчизняною історіографією збройної інтервенції Червоної армії в південно-східні воєводства Другої Речі Посполитої у вересні 1939 р. До широкого академічного дискурсу долучено публікації вітчизняних істориків та юристів, зокрема періоду широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України. У традиційне поле дослідження вітчизняною історіографією подій «золотого вересня» 1939 р. військово-історичну проблематику, пов'язану із утворенням, бойовими діями проти польських збройних формувань та розформуванням Українського фронту Червоної армії в Західній Україні. Основну увагу зосереджено на аналізі бойових операцій у процесі просування радянських військ територією Польщі з домінуючим українським етнічним складом населення після 17 вересня 1939 р. Окремо представлено критичні оцінки ефективності частин Червоної армії, як у зіткненнях з підрозділами Війська Польського, так у зайнятті переважної більшості галицьких й волинських міст й сіл без збройного опору з боку польських підрозділів, факти низької підготовки особового складу Українського фронту тощо. В основу **методології** статті покладено використання загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання наукового пізнання, які ґрунтуються на принципах системності, об'єктивності, міждисциплінарності розкриття підготовки створення, перебігу операцій та оцінки результативності Українського фронту Червоної армії у період неоголошеної Радянсько-польської війни 1939 р. **Наукова новизна** полягає в узагальненні процесів розгортання та бойових дій Українського фронту під час т. зв. «визвольного походу». **Висновки.** Підготовка, реалізація та наслідки експансіоністського зовнішньополітичного курсу керівництва Радянського Союзу на чолі з Й. Сталіним на Заході України восени 1939 року носили комплексний характер, включаючи безпосередню військову потугу новоутвореного Українського фронту Червоної армії, яка докладно висвітлюється сучасними українськими істориками. При цьому, для польського командування виступ радянських військ у південно-східних воєводствах Східної Галичини та Західної Волині став повною несподіванкою, що може вказувати на низьку ефективність розвідувальної роботи проти СРСР у умовах, коли усі зусилля Польщі були спрямовані на боротьбу з агресією нацистської Німеччини. Одночасно, дослідники наводять нові факти дезорганізації Польської держави проти вступу Червоної армії через видання наказів про нечинення опору, або навіть розгляд її як союзника у цій війні. Разом з тим, непоодинокі висвітлюються факти невідповідності окремих частин Червоної армії та багатьох солдат-новобранців Українського фронту навіть до такого майже безперешкодного просування територію Західної України, а також хаотичні перестрілки та вогонь по цивільних об'єктах багатьох галицьких й волинських міст та сіл. Не менш вражаючою сторінкою неоголошеної Радянсько-польської війни 1939 року з боку Українського фронту Червоної армії, яка присутня у вітчизняній історіографії, є численні приклади насильства, пограбування, розстрілів мирних мешканців західноукраїнського регіону, котрі у більшості випадків не отримали належного покарання, а навпаки, нерідко заохочувалися особливо для «зведення рахунків» на національному та соціальному ґрунті. Безумовно, що така поведінка бійців та командирів Червоної армії не могла не тільки не сприяти широкій підтримці т. зв. «визвольного походу» з боку місцевого населення, але формувала національну базу руху опору, як польського, так українського, що може бути предметом наступних досліджень.

Ключові слова: Радянсько-польська війна 1939 року, Червона армія, Військо Польське, Український фронт, Західна Україна, бойові дії.

Постановка проблеми. У науково-теоретичному та історико-політологічному контекстах боротьби України із збройною агресією Російської Федерації є актуальним та цінним історіографічний аналіз військової складової загарбницької зовнішньої політики керівництва Радянського Союзу на чолі з Й. Сталіном напередодні та в роки Другої світової війни загалом та особливо щодо Західної України.

Потреба переосмислення попередніх результатів дослідження військової тематики початкового етапу Другої світової війни на західноукраїнських землях крізь призму міждисциплінарної критичної деконструкції та наративів радянської/російської історіографії та введення у науковий обіг нового масиву різнопланових історичних джерел залишається нагальною та потребує окремого розгляду.

У вузькому військового-історичному розумінні, Український фронт 1939 року – це оперативно-стратегічне об'єднання сил Робітничо-селянської Червоної армії (РСЧА) у вересні-листопаді 1939 р., створене на виконання таємних угод між А. Гітлером та Й. Сталіном.

Мета дослідження – розкрити основні результати досліджень сучасних українських істориків, політологів та юристів діяльності Українського фронту Червоної армії проти Польщі в процесі реалізації експансіоністської зовнішньої політики СРСР осінню 1939 р.

Виклад основного матеріалу. Авторитетний дослідник пропонованої тематики київський історик Андрій Руккас на самому початку вказує, що поляки, не очікуючи ворожих дій з боку Радянського Союзу, зосередили усі власні сили на боротьбу з німецькими окупантами. У той же час, значна кількість запасних з'єднань знаходилась у південних та східних регіонах держави – близько 250 тис. резервістів проходили пришвидшену підготовку, в очікуванні відправки на німецький фронт. Бойовий потенціал цих частин був замалий щоби протистояти радянським військам (Руккас, А. 2010, с. 165–166).

Найширший 230-кілометровий фронт наступу мала Північна, Шепетівська армійська група (пізніше 5-а армія, командувач – І. Советніков), до складу якої входили 15-й та 8-й стрілецькі корпуси. 18 вересня лівий фланг групи зайняв м. Рівне, просунувся у напрямі Володимира-Волинського. Правий фланг здійснював наступ на м. Ковель. Після певної затримки у просуванні та подальшого відновлення наступу радянські війська групи прорвали польську оборону на р. Західний Буг поблизу м. Холм. 25-го вересня окупували його. 30-го – увійшли на територію етнічних земель Польської Республіки (Гриневич, В. 2003, с. 346).

Посередині Українського фронту, на ділянці близько 90 км наступала Східна, Волочиська армійська група військ (пізніше 6-а армія, командувач – Ф. Голіков). До її складу входили 17-й стрілецький і 2-й кавалерійський корпуси (2 стрілецькі, 3 кавалерійські дивізії та 3 танкові бригади). Війська армійської групи вночі з 17 на 18 вересня захопили Тернопіль, 18-19 вересня були окуповані Єзерна, Сокаль, Броди, Бібрка та Рогатин (Гриневич, В. 2003, с. 343–344).

За словами львівського військового історика Леоніда Кривизюка, до передмістя Львова – Винник, радянці дісталися 19 вересня – їх передовий загін складався із танкової бригади, двох стрілецьких батальйонів на автомашинах, частин кінноти і артилерії. Загоном командував комбриг Я. Шарабурка. Дійшло до сутички з німецькими військами, яка була швидко залагоджена. Вночі перед 21-м вереснем німецькі війська почали відходити від Львова. Їх позиції займали з'єднання Червоної армії під командування генерала Ф. Голікова – Львів оточили дві стрілецьких, три кінних дивізії і три танкових бригади. В умовах оточення міста генерал В. Лянґнер прийняв рішення розпочати перемовини – спільний протокол був опрацьований вночі перед 22-м вересня, зранку сторони підписали його у містечку Винники. Львів передавався до рук червоноармійців. Польські підрозділи без зброї виходили з міста. Близько 15 тис. солдатів та офіцерів прямували в район села Куровичі (близько 30 км від Львова). Медичний персонал та поранені залишились у міських шпиталях (Кривизюк, Л. 2023, с. 349).

З'єднання 6-ї армії Українського фронту, починаючи з 25 вересня, продовжували наступ у західному напрямку та станом на 28 вересня вийшли до ріки Сян на ділянці між Білгораєм та Перемишлем (Гриневич, В. 2003, с. 344).

До складу Українського фронту входили три армійські групи. Третя – Кам'янець-Подільська, Південна (пізніше 12-а армія, командувач – командарм 2-го рангу І. Тюленев) складалася із 4-го та 5-го кавалерійського, 25-го танкового, 31-го стрілецького корпусів, 23-ї та 26-ї танкових бригад. Наступальна операція складалася з двох етапів. На першому етапі (тривав з 17 по 20 вересня 1939 р.) Південна група заволоділа містами Коломия (18 вересня), Станіславом (19 вересня) та вела бойові дії поблизу Галича. В подальшому вийшла до ріки Стрий, де відбулася зустріч з німецькими частинами. Під час другого етапу, з метою перекриття кордонів Польської Республіки з Угорщиною та Румунією та недопущення їх перетину польськими військами, армійська група вийшла до ріки Сян. Одночасно розпочалося передавання контролю від німецьких до радянських військ над окупованими раніше містами – стрий перейшов до рук червоноармійців 22 вересня, а Дрогобич – 24-го (Гриневич, В. 2003, с. 344).

Польські війська планували затримати німецький наступ на «румунському плацдармі». Ці плани перекреслило радянське вторгнення, яке стало цілковитою раптовістю для поляків. В таких умовах, головнокомандувач Польського Війська маршал Ридз-Смігли, ухвалив рішення виводити війська на територію держав-сусідів, задля їх збереження та застосування у подальших бойових діях спільно з союзниками (Руккас, А. 2010, с. 171).

Командувач VI-го корпусу Війська Польського отримав телефонограмою з генерального штабу інформацію про наближення радянців та інструкції щодо дій: *“Воюємо тільки з Німеччиною. З більшовиками війни не ведемо. У них не стріляти, хіба що атакуватимуть”*. Мешканці Львова дізнались про наступ Червоної армії з повідомлень місцевого радіо, 18-19 вересня про це написали й газети (Мрака, І. 2016, с. 98-99).

Українські дослідники доходять висновку, що польські командири були дезорганізовані наступом військ Українського фронту. Для прикладу, генерал Ю. Руммель, що здійснював командування армією «Варшава» у своїй директиві наказував трактувати війська Червоної армії як союзників, командувач II-м корпусним округом генерал М. Сморовінський на Волині видав наказ не здійснювати їм збройного супротиву (Руккас, А. 2010, с. 169). В загальному, польським військовикам було віддано наказ не чинити опору радянським військам, тому великої кількості боїв між частинами Військо Польського та Червоної армії не було (Кучерепа, М. & Вісин, В. 2005, с. 32). До бойових дій можемо віднести опір польських прикордонників та бої біля Самбора, Кобрини, Шльонська, загалом до 40 бойових зіткнень (Дмитрук, В. 1998, с. 71).

Радянськомo військово-політичному керівництву вдалося ввести в оману не лише поляків, але й свого німецького союзника щодо своїх правдивих намірів. Перед вступом Червоної армії до Польщі такі дії – тобто спільні з німецькими військами, погоджені не були. Генерал А. Йодль, тогочасний керівник штабу оперативного управління ОКВ, після отримання повідомлення про вступ радянських військ до Польщі запитав: *«Проти кого?»*. Двома днями раніше, телеграфна агенція ТАСС представила офіційне повідомлення *«Про порушення кордону СРСР німецьким літаком»* під м. Олевськом (тогочасна УРСР) – літак зазнав ураження кулеметним вогнем, був взятий під охорону, екіпаж доставляється до Києва (Макарчук, В. 2019, с. 90).

Дещо іншої точки зору дотримується вітчизняний дослідник початкового етапу Другої світової війни Микола Литвин. Він окреслює військову співпрацю Вермахту і Червоної армії переважно як взаємне інформування щодо перебування та позицій польських військ, а також їх спільне знищення. У якості доказів історик наводить факти неодноразового відбиття частинами Війська Польського ударів з обох фронтів (Литвин, М. 2009 с. 192).

Бойові дії відбувалися також у прикордонні. Там 12-а армія РСЧА боролася із окремими польськими підрозділами, які прямували на територію держав-сусідів – до Румунії та Угорщини із захоплених німцями та радянцями теренів Другої Речі Посполитої. Одним з найбільших боїв був розгром (спільними діями радянців та німців) 4-х тисячної кінної групи поляків поблизу села Журавинці, які прямували до Угорщини. Генерали Андерс та Плісовський – командири групи, потрапили в полон разом із 750 жовнірами та 35 офіцерами (Гриневич, В. 2003, с. 343-344).

У час просування радянських військ Польщею, тобто зближенням їх з військами Вермахту, 19-20 вересня у Москві працювала німецька делегація з питань встановлення демаркаційної лінії. Її було визначено по ріках Піса-Нарва-Вісла та залізничній колії вздовж Сяну (Білоус, В. & Радченко, О. 2018, с. 13).

Після встановлення демаркаційної лінії, яка відповідала умовам таємного протоколу від 23 серпня 1939 року, 21 вересня було підписано німецько-радянський протокол, який встановлював відвід німецький військ, починаючи з 22 вересня та подальший рух на захід радянських військ зранку 23 вересня. Між німецькими та радянськими військами потрібно було дотримуватись відстані близько 20 км (Дехтярук, В. 2015, с. 217-218).

Вихід військ на демаркаційну лінію повинен був завершитись до 4 жовтня 1939 р., а 6 жовтня 1939 р. військові дії в Польщі закінчились (Білоус, В. & Радченко, О. 2018, с. 13).

Владислав Гриневич – дослідник історії України періоду Другої світової війни, вказує на велику кількість повідомлень у тогочасних радянських військових документах про низький рівень ведення бойових дій, численні факти дезорганізації та паніки у частинах Червоної армії. Це спричиняло *«дружній вогонь»* між власними піхотними, кавалерійськими та подекуди танковими частинами. До причин вказаного вище В. Гриневич відносить незадовільне управління військами – наслідок *«Великої чистки»* та слабку підготовку особового складу, істотну частину якого склали мобілізовані (Гриневич, В. 2003, с. 346). Український дослідник Андрій Руккас дотримується подібної думки і також звертає увагу на недостатній вишкіл солдат-резервістів Українського фронту та наводить за приклад початок бою за м. Шацьк (Руккас, А. 2019, с. 32).

Факти перестрілок між підрозділами Червоної армії зафіксовані у щойно окупованих містах: у Тернополі (перестрілка із застосуванням в т.ч. важких гармат та танків тривала три дні), Рівному, Чорткові, Дубно тощо (Гриневич, В. 2003, с. 347).

Поряд з цим Микола Литвин фіксує численні випадки спроб уникнення участі у бойових діях шляхом самокаліцтва (прострелювання ніг, відрубання пальців рук), посилення на релігійні переконання, дезертирства, самогубства (Литвин, М. 2022, с. 850).

Ігор Гаврилів у власних розвідках звертає увагу на факти аморальної поведінки червоноармійців на захоплених територіях: мародерство, пограбування місцевого населення та військовополонених, гвалтування жінок тощо. Донесення військових прокурорів до столиці свідчать про факти самочинних розстрілів, самосудів, насилля та ін. (Гаврилів, І. 2008, с. 142).

14 листопада 1939 р. Український фронт було розформовано, а більшість частин увійшли до складу відновленого Київського особливого військового округу (Рубльов, О. 2019).

Стратегічна операція із окупації Заходу України та Білорусі була детально спланована Генеральним Штабом РСЧА та, незважаючи на певне відставання у формуванні військ та зайнятті ними вихідних районів та рубежів, забезпечена великою чисельною та технічною перевагою над противником – Військом Польським. Супротив невишколених та слабо боєздатних польських військ був слабким. Однак, навіть в таких умовах втрати радянської сторони виявились великими – близько 3 тисяч, серед яких до 795 вбитих та до 2200 поранених і зниклих безвісти червоноармійців (Гриневич, В. 2003, с. 348).

Дослідник Юрій Сорока наводить інші радянські дані. Число вбитих, зниклих та поранених бійців РСЧА він оцінює у 3,5 тис. осіб при втратах Війська Польського у 6-7 тисяч вбитих та 10 тис. поранених (Сорока, Ю. 2011, с. 5).

Одним із засадничих положень сучасної української історіографії могли б стати узагальнення відомого львівського історика Другої світової війни Олександра Луцького про те, що на початку Другої світової війни, в результаті реалізації однієї з умов таємного протоколу до радянсько-німецького пакту про ненапад від 23 серпня 1939 р., західноукраїнські землі (Східна Галичина, Західна Волинь і частина Полісся) були окуповані військами СРСР (Луцький, О. 2006, с. 89).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підготовка, реалізація та наслідки експансіоністського зовнішньополітичного курсу керівництва Радянського Союзу на чолі з Й. Сталіним на Заході України восени 1939 року носили комплексний характер, включаючи безпосередню військову потугу новоутвореного Українського фронту Червоної армії, яка докладно висвітлюється сучасними українськими істориками.

При цьому, для польського командування виступ радянських військ у південно-східних воєводствах Східної Галичини та Західної Волині став повною несподіванкою, що може вказувати на низьку ефективність розвідувальної роботи проти СРСР в умовах, коли усі зусилля Польщі були спрямовані на боротьбу з агресією нацистської Німеччини.

Одночасно, дослідники наводять нові дані фактичної дезорганізації Польської держави проти вступу Червоної армії через видання наказів про нечинення опору, або навіть розгляд її як союзника у цій війні.

Разом з тим, непоодинокими стають факти невідповідності окремих частин Червоної армії та багатьох солдат-новобранців Українського фронту навіть до такого майже безперешкодного просування територією Західної України, а також хаотичні перестрілки по цивільних об'єктах багатьох галицьких й волинських міст та сіл.

Не менш вражаючою сторінкою неоголошеної Радянсько-польської війни 1939 року з боку Українського фронту Червоної армії стали численні приклади насильства, пограбування, розстрілів мирних мешканців західноукраїнського регіону, котрі в більшості випадків не отримали належного покарання, а навпаки, нерідко заохочувалися особливо для «зведення рахунків» на національному та соціальному ґрунті. Безумовно, що така поведінка бійців та командирів Червоної армії не могла не тільки не сприяти широкій підтримці т.зв «визвольного походу» з боку місцевого населення, але формувала національну базу руху опору, як польського, так українського, що може бути предметом наступних досліджень.

Джерела та література:

- Білоус, В. & Радченко, О. (2018). *Польські громадяни-біженці в УРСР (1939–1941 рр.). Історичні нариси*. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 164 с.
- Гаврилів, І. (2008). Більшовицький терор на західноукраїнських землях у 1939–1941 рр. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, № 612: Держава та армія, с. 141–148.
- Гриневич, В. (2003). Червона армія у війнах і військових конфліктах 1939-1940 рр.: військово-політичні, ідеологічні та соціально-психологічні аспекти. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. Вип. 10, с. 340–372.
- Дехтярюк, В. (2015). Похід Червоної Армії в Західну Україну у вересні 1939 року. *Інтермарум: історія, політика, культура*. Вип. 2, с. 209–222.

-
- Дмитрук, В.** (1998). Політика радянської влади щодо населення Західної України у 1939-1941 рр.: суть і наслідки. *Україна-Польща: важкі питання. Т. 4. Матеріали IV міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни»*. Варшава, 8-10 жовтня 1998 року. Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової; Об'єднання українців у Польщі, с. 70–90.
- Кривизюк, Л.** (2023). Як проходили бої за Львів у вересні 1939 р.? *ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками* (Кн. 3). Київ: НАН України; Інститут історії України, с. 348–351.
- Кучерепа, М. & Вісин, В.** (2005). *Волинь: 1939–1941 рр.: навчальний посібник*. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 486 с.
- Литвин, М.** (2009). Німецько-радянські воєнна в кампанія 1939 р. в Галичині: нові російські документи Україна. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць*. Серія: Історія, міжнародні відносини. Вип. 2, с. 191–194.
- Литвин, М.** (2022). У який спосіб легітимізувалися територіальні прирощення СРСР у 1939–1940 рр.? *ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками* (Кн. 3). Київ: НАН України; Інститут історії України, с. 849–851.
- Луцький, О.** (2006). Львів під радянською окупацією 1939–1941 рр. *Український визвольний рух: науковий збірник*. Зб. 7, с. 89–119.
- Макарчук, В.** (2019). Радянська військова акція проти Польщі (вересень 1939 р.): аспекти загальнолюдської моралі та тогочасного міжнародного права. *Вересень 1939 у долі держав та народів. Війна, репресії, пам'ять*. Луцьк: Вежа-Друк, с. 81–93.
- Мрака, І.** (2016). Червона армія очима львів'ян восени 1939 р. *Український історичний журнал*. № 1, с. 98–112.
- Рубльов, О.** (2019). Український фронт 1939. *Енциклопедія історії України: Україна-Українці* (Кн. 2). Київ: Наукова думка, 842 с.
- Руккас, А.** (2010). Бойові дії радянських військ у вересні 1939 р. *Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси* (Кн. 1). Київ: Наукова думка, с. 165–195.
- Руккас, А.** (2019). Воєнні дії на Волині у вересні 1939 р. *Вересень 1939 у долі держав та народів. Війна, репресії, пам'ять*. Луцьк: Вежа-Друк, с. 7–32.
- Сорока, Ю.** (2011). Західноукраїнські землі на початковому етапі Другої світової війни: біженці, військовополонені, обмін населенням. *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 34, с. 4–8.

References:

- Bilous, V. & Radchenko, O.** (2018). *Polski hromadiany-bizhentsi v URSR (1939–1941 rr.). Istorychni narysy* [Polish Citizens-Refugees in the Ukrainian SSR (1939-1941). Historical essays]. Cherkasy: Vydavets Chabanenko Yu. A., 164 s. [In Ukrainian].
- Dekhtyaryuk, V.** (2015) Pokhid Chervonoi Armii v Zakhidnu Ukrainu u veresni 1939 roku [The Red Army campaign in Western Ukraine in September 1939]. *Intermarum: istoriia, polityka, kultura*. Vyp. 2, s. 209–222. [In Ukrainian].
- Dmytruk, V.** (1999). Polityka radianskoï vldy shchodo naselennia Zakhidnoi Ukrainy u 1939—1941 pp.: sut i naslidky [The policy of the Soviet authorities regarding the population of Western Ukraine in 1939-1941 pp.: essence and consequences]. *Ukraina-Polshcha: vazhki pytannia. T. 4. Materialy IV mizhnarodnoho seminaru istorykiv «Ukrainsko-polski vidnosyny pid chas Druhoi svitovoi viiny»*. Varshava, 8-10 zhovtnia 1998 roku. Varshava: Svitovyi soiuz voiniv Armii Kraiovoi; Obiednannia ukraintsiv u Polshchi, s. 70–90. [In Ukrainian].
- Havryliv, I.** (2008). Bilshovytskyi teror na zakhidnoukrainskykh zemliakh u 1939–1941 rr. [Bolsheviks terror in the western Ukrainian lands in 1939–1941]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. № 612: Derzhava ta armii, s. 141–148. [In Ukrainian].
- Hrynevych, V.** (2003). Chervona armii u viinakh i viiskovykh konfliktakh 1939-1940 rr.: viiskovo-politychni, ideolohichni ta sotsialno-psykholohichni aspekty [The Red Army in the wars and military conflicts of 1939-1940: military-political, ideological, and social-psychological aspects]. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky*. Vyp. 10, s. 340–372. [In Ukrainian].
- Kryvyzyuk, L.** (2022). Yak prokhodyly boi za Lviv u veresni 1939 r.? [Peculiarities of the use of armored personnel carriers by the Red Army at the beginning of the Second World War]. *PERELOM: Viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialohy z istorykamy* (Kn. 3). Kyiv: NAN Ukrainy; Instytut istorii Ukrainy, s. 348–351. [In Ukrainian].
- Kucherepa, M. & Visyn, V.** (2005). *Volyn: 1939–1941 rr.: navchalnyi posibnyk*. [Volyn: 1939-1941: Study guide]. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia, 486 s. [In Ukrainian].
- Lutskiy, O.** (2006). Lviv pid radianskoïu okupatsiieiu 1939–1941 rr. [Lviv under the Soviet occupation of 1939–1941]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh: naukovyi zbirnyk*. Zb. 7, s. 89–119. [In Ukrainian].

- Lytvyn, M.** (2009). Nimetsko-radianski voienna v kampaniia 1939 r. v Halychyni: novi rosiiski dokumenty Ukraina [The German-Soviet military campaign of 1939 in Galicia: new russian documents]. *Ukraina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats*. Seriia: Istorii, mizhnarodni vidnosyny. Vyp. 2, s. 191–194. [In Ukrainian].
- Lytvyn, M.** (2022). U yakyi sposib lehitymizuvalysia terytorialni pryroshchennia SRSR u 1939–1940 rr.? [In what way were the territorial gains of the USSR legitimized in 1939–1940?]. *PERELOM: Viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialohy z istorykamy* (Kn. 3). Kyiv: NAN Ukrainy; Instytut istorii Ukrainy, s. 849–851. [In Ukrainian].
- Makarchuk, V.** (2021). Radianska viiskova aktsiia proty Polshchi (veresen 1939 r.): aspekty zahalnoliudskoi morali ta tochoasnoho mizhnarodnoho prava [Polish anti-communist governments position on the issue of the state-territorial status of Lesser Poland (Western Ukraine and Western Belarus) in 1939–1945 (geopolitics and international law aspects)]. *Veresen 1939 u doli derzhav ta narodiv. Viina, represii, pam'iat*. Lutsk: Vezha-Druk, s. 81–93. [In Ukrainian].
- Mraka, I.** (2016). Chervona armii ochyma lvivian voseny 1939 r. [The Red Army through Lviv residents' eyes in the fall of 1939]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 1, s. 98–112. [In Ukrainian].
- Rublev, O.** (2019). Ukrainyskyi front 1939 [Ukrainian Front 1939]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy: Ukraina-Ukraintsi* (Kn. 2). Kyiv: Naukova dumka, 842 s. [In Ukrainian].
- Rukkas, A.** (2010). Boiovi dii radianskykh viisk u veresni 1939 r. [Combat actions of Soviet troops in September 1939]. *Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia. Istorychni narysy* (Kn. 1). Kyiv: Naukova dumka, c. 165–195. [In Ukrainian].
- Rukkas, A.** (2019). Voienni dii na Volyni u veresni 1939 r. [Military actions in Volyn in September 1939]. *Veresen 1939 u doli derzhav ta narodiv. Viina, represii, pam'iat*. Lutsk: Vezha-Druk, c. 7–32. [In Ukrainian].
- Soroka, Y.** (2011) Zakhidnoukrainski zemli na pochatkovomu etapi Druhoi svitovoi viiny: bizhentsi, viiskovopoloneni, obmin naselenniam [Western Ukrainian lands at the initial stage of the Second World War: refugees, prisoners of war, population exchange]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*. Vyp. 34, c. 4–8. [In Ukrainian].

Надійшла до редакції / Received: 24.10.2024

Схвалено до друку / Accepted: 30.11.2024